

BARMIG komparativni izvještaj: Sažetak

Komparativni izvještaj temelji se na šest nacionalnih izvješća koja su analizirala prisutnost radnika migranata „državljana trećih zemalja” (DTZ) na tržištu rada Hrvatske, Češke, Estonije, Mađarske, Poljske i Slovačke. Provedeno je istraživanje bilo usmjereno na pitanje kako su i sa kojim kapacitetima sindikati i organizacije poslodavaca u šest zemalja odgovorili na povećano zapošljavanje radnika migranata iz trećih zemalja u četiri tradicionalna sektora – javno zdravstvo, graditeljstvo, ugostiteljstvo i/ili trgovina, metalna industrija, kao i u domeni pružanja usluga osobnog prijevoza u sklopu rada putem online platformi.

Naročito od 2016. godine svih šest zemalja iz Srednje i istočne Europe (SIE) iskusilo je akutni nedostatak radne snage, zbog otvaranja tržišta rada zapadnih članicama EU-a i drugih demografskih čimbenika. Zbog toga su se u svim zemljama radnici migranti iz susjednih trećih zemalja, posebno iz Ukrajine, Srbije, Bosne i Hercegovine i Republike Bjelarus, sve više zapošljavali u graditeljstvu, uslužnom sektoru i metalnoj industriji. Prisutnost radnika migranata iz trećih zemalja varirala je u domeni pružanja usluga osobnog prijevoza posredstvom online platformi, dok su se u javnom zdravstvu radnici migranti rijetko zapošljavali.

Premda je kriza Covid-19 zaustavila trend povećane prisutnosti radnika iz trećih zemalja na tržištima rada u poviše spomenutim članicama EU-a iz Srednje i istočne Europe, taj učinak bio je samo privremen. Stoga se može potvrditi da udio državljana trećih zemalja na tržištima rada SIE-a dodatno raste. Od 2018. godine u porastu je i zapošljavanje državljana trećih zemalja iz neeuropskih zemalja koje ne graniče s državama članicama EU-a. Analize medijskih sadržaja provedene u šest zemalja na šest jezika pokazale su da su mediji izravno povezivali radnike migrante s problemom nedostatka radne snage, ali su se u predmetne javne rasprave rijetko uključivali sindikati i rijetko se raspravljalo o integraciji takvih radnika.

Kao opće pravilo, propisi o zapošljavanju iz trećih zemalja su restriktivni u svim proučavanim zemljama: radni odnosi s radnicima migrantima mogu se zasnivati tek nakon dugotrajnog administrativnog postupka. Međutim, u uvjetima akutnog nedostatka radne snage takvi rigidni propisi ublažavani su većim brojem iznimaka, uključujući posebne programe usmjerene na stručnjake ili privremene radno intenzivne aranžmane za sve veći broj zemalja izvan EU-a. Nove vladine uredbe, bilateralni ugovori sa zemljama koje nisu članice EU-a i izmjene i dopune postojećih propisa u suprotnosti su s duhom strogih pravila. Zapošljavanje radnika migranata iz trećih zemalja koncentrirano je na osiguranje sezonskih, kratkoročnih i privremenih programa zapošljavanja, u kojima je uloga transnacionalnog upućivanja i posrednika, posebno agencija za privremeno zapošljavanje, porasla u svim zemljama, premda uz značajne razlike. Privremeno zapošljavanje išlo je paralelno s plitkom integracijom radnika migranata na tržišta rada. U

zemljama u kojima su se radnici migranti trebali zapošljavati uz uvijet zaštite lokalnih razina plaća, kao u Estoniji i Češkoj, transnacionalno upućivanje predstavljalo je izazov za institucionalne aranžmane. U drugim su zemljama radnici migranti uglavnom bili zaposleni kao radnici agencija za privremeno zapošljavanje, posebice u Mađarskoj, Poljskoj i Slovačkoj. Hrvatska je djelomična iznimka, jer su oba ova oblika bila prisutna, ali ne u tolikoj mjeri kao u drugim zemljama.

Forumi socijalnog dijaloga na nacionalnoj razini u većini zemalja tradicionalno su raspravljali o relevantnim propisima u domeni zapošljavanja. Sindikati su bili jedini akteri koji su često koristili nacionalne forume za socijalni dijalog kako bi izvršili utjecaj na kreatore politika po pitanju radnika migranata. Međutim, u nekim slučajevima, kao u Slovačkoj ili naročito u Poljskoj i Mađarskoj, ti forumi nisu redovito djelovali. Organizacije poslodavaca općenito su imale veće kapacitete od sindikata, što su koristile za lobiranje ili pokretanje inicijativa za izmjenu i liberalizaciju restriktivnih propisa.

Kolektivno pregovaranje dosad se nije bavilo interesima i potrebama radnika migranata iz trećih zemalja i njihovom integracijom na tržište rada. Kod ekonomije platformi, u nedostatku klasičnih poslodavaca i sindikata, kolektivno pregovaranje nije detektirano. U drugim sektorima, kolektivno pregovaranje u svim zemljama bilo je decentralizirano na razinu poduzeća dok je u nekim zemljama sektorska razina imala koordinacijsku ulogu. Sektorsko pregovaranje odvijalo se u Hrvatskoj, Slovačkoj i Češkoj, ali se sporadično pojavljivalo i u Mađarskoj u sektorima kao što su graditeljstvo i turizam, iako s vrlo uskim ciljevima.

Postoje važne inicijative: prakse i inicijative pojedinačnih poslodavaca u mađarskom turizmu, sektorske prakse ugovaranja u graditeljstvu Hrvatske i Slovačke te prakse ugovaranja na razini poduzeća u zdravstvenom sektoru Poljske i Češke. U zdravstvu i auto industriji (metalni sektor), sindikati u svim zemljama prihvatili su strategiju predstavljanja svih zaposlenika, stoga radnici migranti nisu bili isključeni. Međutim, premda su sindikati bili otvoreni prema radnicima migrantima, oni nisu razvijali posebne usluge koje bi zadovoljile potrebe te kategorije radnika. Konkretni pozitivni primjeri zabilježeni su u češkoj auto industriji, estonskom zdravstvu i hrvatskom turizmu.

Sva izvješća nacionalnim vlastima i socijalnim partnerima dala su preporuku od pet koraka koja ima za cilj unaprijediti integraciju radnika migranata na tržištu rada:

1. povećati državnu potporu socijalnom dijalogu, organizirati redovite rasprave među socijalnim partnerima o situaciji radnika migranata;
2. povećati potporu za izgradnju kapaciteta socijalnih partnera, posebice sindikata;
3. ojačati provedbu zakona o radu kako bi u nju bili uključeni svi zaposlenici, s posebnim senzibilitetom za uvjete zapošljavanja i rada radnika migranata i drugih ranjivih skupina.

Na taj bi način trebalo poticati pošteni tržišnu utakmicu u domeni korištenja radne snage, te sprječavati socijalni damping;

4. razvijati sveobuhvatne politike i akcije podupiranja socijalnih prava migranata;
5. redovito pratiti i ocjenjivati situaciju radnika migranata na nacionalnim tržištima rada.

Ruska agresija i rat, te posljedični val izbjeglica iz Ukrajine, kao i daljnji razvoj ove krize samo su povećali važnost navedenih preporuka.